

ПЕРЕДОВА СТАТТЯ

Москаленко В.Ф.,
Яворовський О.П.,
Цехмістер Я.В.,
Васильєва І.В.

ХРИСТИЯНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ВИПУСКНИКА КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СЯГОГО ВОЛОДИМИРА, ПРОФЕСОРА В.Ф. ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКОГО

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

Резюме. В статті висвітлено характерні риси релігійно-філософської антропології та онтології професора В.Ф. Войно-Ясенецького. Обґрунтовано значення вивчення теоретичної спадщини, історії життя Владика Луки для духовного і професійного виховання студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів.

Ключові слова: Бог, релігія, християнство, медицина, дух, душа, тіло, людина.

До легендарних особистостей ХХ ст., у житті та світогляді яких органічно поєднувались віра і медицина, наука і релігія, сумлінність та обов'язок, належить випускник медичного факультету Київського університету Св. Володимира 1903 року, професор Валентин Феліксович Войно-Ясенецький, Архієпископ Симферопольський і Кримський Лука (1977–1961). Все його життя було подвигом в ім'я служіння Богу і людині, який увінчався не тільки людською вдячністю, а й небесною славою, канонізацією Православною церквою Архієпископа Луки як Святого нашого часу.

Валентин Феліксович залишив вагомий внесок в історії медицини. В 1915 р. видав книгу "Регіонарна анестезія", яку в 1916 р. захистив як дисертацію й отримав ступінь доктора медицини. Був нагороджений Варшавським університетом премією імені Хойнацького за кращу роботу, що прокладає нові шляхи в медицині. За його книгою "Нариси гнійної медицини" (1923 р.) навчалось багато поколінь хірургів. В.Ф. Войно-Ясенецький одним із перших в історії медицини здійснив пересадку органів тварини людині (1924 р.), протягом всього свого нелегкого, скоріше трагічного життя, полегшав страждання, врятував життя багатьох людей.

Проте через 20 років після закінчення медичного факультету університету св. Володимира (1923 р.), Валентин Феліксович прийняв чорнечий постриг з ім'ям святого апостола Луки, який, як відомо, був і лікарем, і художником-іконописцем, вирішивши присвятити своє життя Всевишньому, духовному, а не лише тілесному зціленню людей. В роки войво-

ничого атеїзму і матеріалізму Владика Лука, незважаючи на численні арешти, тривалі роки заслання, гоніння, репресії з боку влади, послідовно відстоював чистоту Християнського Вірування. Лише на початку 40-х років, коли під впливом жорстоких реалій війни відбулося певне відродження Православної церкви, Владика Лука, як і багато інших священнослужителів, був реабілітований. В ці роки він напружено займався лікувальною роботою, організацією медичної допомоги пораненим, був призначений архієпископом Красноярським (1943 р.), Тамбовським і Мічуринським (1944 р.). Згодом відбулося й офіційне визнання владою заслуг його професійної медичної і пастерської діяльності: отримання права носіння діамантового хреста на клубуці (1945 р.), нагородження Сталінською премією I ступеню за наукову розробку нових хірургічних методів лікування гнійних захворювань і поранень, що містяться у наукових працях "Нариси гнійної хірургії" і "Пізні резекції при інфікованих вогнепальних пораненнях суглобів" (1946 р.). З 1946 р. і до кінця сво-

го життя Архієпископ Лука очолював Симферопольську єпархію.

В.Ф. Войно-Ясенецький не тільки теоретично (праця "Наука і релігія"), а й практично, всім своїм життям довів сумісність релігії та медицини, віри в Бога та науки. Він належав до тих великих мислителів і подвижників ХХ ст., опорою яких служив цілісний духовний досвід, що об'єднував релігійну, пізнавальну, етичну, професійну, громадську та інші види діяльності. В творчій спадщині Владика Луки яскраво простежується інтеграція богословських, природничонаукових і глибинних філософських підходів, що зумовлює її особливе значення в умовах сьогодення, налагодження співпраці між релігією, наукою та філософією на благо розвитку людини, її духовного виховання.

Квінтсенцією особистого духовного досвіду, світоглядним заповітом архієпископа Луки не тільки своїм сучасникам, а й майбутнім поколінням є книга "Дух, душа і тіло". Роботу над нею Владика розпочав ще у 20-ті роки, а завершив у 1945–1947 рр. Незважаючи на спірність окремих положень цієї книги з точки зору догматики, її особливе значення полягає у проблемному, комплексному осмисленні багатьох питань на стику богослов'я, філософії, медицини, природничих наук тощо.

Центральною проблемою книги стала проблема "Бог – світ – людина". Книга вражає глибоким і великим матеріалом, який належить до різних галузей людського знання – автор починає свою працю саме зі стану тогочасного природознавства. Але весь матеріал він спрямував в одне русло – пошуки шляхів для становлення людини як духовної істоти. Тому основні ідеї цієї книги мають особливе значення для вирішення проблем сьогодення, коли відчувається справжній дефіцит любові і милосердя. Гострота і глобальність кризи, яку переживає сучасний світ, свідчить про те, що в її основі лежать передусім деформації ціннісної свідомості людей. Абсолютизація раціональних методів досягнення дійсності, орієнтація на філософію "підкорення природи" за допомогою сили знань і могутності техніки, матеріальні цінності, високі споживацькі стандарти тощо, поставило сучасне людство перед загрозою екологічної і духовної катастрофи.

По суті, мова йде про відчуження сучасної людини від фундаментальних і сенсоутворюючих цінностей, заміну їх квазі-цінностями і квазі-сміслами, руйнування родової духовно-тілесної цілісності людини. Це тупиковий

варіант суспільного розвитку. Тому не випадково сьогодні як в академічних колах, так і на рівні масової свідомості відчувається потреба в пошуках нової етики, нових моделей світобачення. Хибними проявами цього процесу є заклики до відродження "національної віри" українців (по суті неоязичництва), звернення до духовної та психологічної допомоги іноземних пасторів, які проводять активну проповідницьку діяльність на території України, часто заволодіваючи не тільки умами й серцями, а й гаманцями наших співвітчизників. Все більше популяризуються релігії інших народів, особливо східні, методики яких є ефективними в межах певного національно-культурного менталітету їх носіїв, але при "механічному" перенесенні на інший культурний ґрунт, вони не тільки не підтверджують власну ефективність, а й часто призводять до негативних наслідків. Єдиним виходом з цього становища є духовне відродження українського суспільства, самостворення і ідентифікація "внутрішньої людини" українця на основі звернення до духовних основ Християнства, могутніх кардіоцентричних традицій вітчизняної філософії (Г.Сковорода, П.Юркевич та ін.), які продовжив у новому баченні Владика Лука.

Минуло більше 60 років після написання книги "Дух, душа і тіло", але основні підходи автора набули особливого значення сьогодні, в світлі не тільки сучасних проблем, а й нових тенденцій у розвитку культурного життя суспільства, наукових відкриттів та алгоритмів.

Передусім це проблема розуміння людини як духовної, креативної істоти. Виходячи з християнського вчення про триєдність людського буття (трихотомія), архієпископ Лука порушує проблему співвідношення між духом, душею і тілом людини. Відзначаючи нерозривний взаємозв'язок між духом і душею, їх з'єднання

при житті людини в єдину сутність, автор розрізняє смертні елементи душевної діяльності, що пов'язані з життям тіла (тобто власне душевні, психічні процеси) і вищі прояви духу — "дихання Вседержителя", з яким у людини пов'язана самосвідомість, трансцендентальні аспекти буття. Визнаючи вплив матеріального (тілесного) на духовне, владика Лука акцентує увагу і на зворотньому процесі — духовному впливі на матерію тіла через нервову систему — орган психіки. Цей підхід має важливе значення не тільки в філософії та інших гуманітарних науках, а й в медицині, про що свідчать природа і механізми виникнення соматопсихологічних розладів і психосоматичних хвороб. Доля останніх у загальній структурі захворюваності населення, як відомо, невпинно зростає. У професійній діяльності лікаря важливо враховувати вплив духовного стану пацієнта, його ціннісних орієнтацій через психоемоційну сферу на загальний стан організму. Ще Гіпократ стверджував, що не можна лікувати тіло, не злікувавши душу. Оскільки більшість хвороб потребують не тільки медичної, а й психологічної, соціальної підтримки, сьогодні актуальним є питання щодо об'єднання зусиль представників медицини і церкви, сім'ї, психологів, соціальних робітників у справі покращення здоров'я людей.

З духовними, трансцендентальними здібностями людини автор пов'язує і таємничі фактори, метапсихічні явища, випадки "чудесного зцілення" тощо. Духовна енергія розглядається автором як первинна, як першооснова всіх фізичних форм енергії, а через неї і самої матерії. Як стверджує святий Лука, духовна енергія для нас є всемогутньою любов'ю Божественною. "Любов не може міститися в самій собі, оскільки основна якість її — потреба виливатися на будь-кого і на що-небудь і ця потреба призвела до створення Богом світу".

Проблема духовності як "родової опори" (М. Хайдегер) людства і окремої людини належить до одвічних філософських проблем, відомих ще до часів античності. Слідуючи догматам Християнства, архієпископ Лука акцентує увагу на онтологічному аспекті цієї проблеми, укоріненості духовних креативних констант в найглибших буттєвих параметрах Універсуму, осмислює провідні екзистенції людського буття: любов, смерть і безсмертя, свободу і відповідальність.

На особистісному рівні любов є завжди оберненням наших почуттів на іншу людину, людську спільноту, ідею та ін., що завжди супроводжується потребою віддати себе улюбленому пред-

мету, але одночасно зробити його "своїм", у емоційній граничності — досягти "злиття" з ним, створити нову єдність. Ще старогрецька мова надала нам диференціацію різних типів любові. "Eros" — це пристрастна любов-закоханість, яка спрямована на свій предмет, або фізично, або духовно. "Philia" — це любов-дружба, вона може базуватися як на соціальних зв'язках, так і на особистому виборі. "Sthorge" — це любов-звичка, особливо — родинна. "Agape" — любов жертвенна, любов до ближнього. Для В.Войно-Ясенецького була характерна любов "Agape".

Саме християнство, як підкреслює святий Лука, побачило в любові сутність власного Бога і водночас головну заповідь для людини. Йдеться про любов як жертвоприношення, яка не залежить від земної, повсякденної мотивації, про любов-агаре до "ближнього", до такої людини, яка може бути, навіть, ворогом, але її необхідно любити.

В цьому зв'язку варто навести відому притчу про доброго самарянина, в якій, відповідаючи на запитання законовчителя "А хто мій ближній?", Ісус Христос наводить приклад надання допомоги постраждалому іудею самарянином — представником ворожого народу, в той час, як священник і левіт пройшли мимо нього. Таким чином, ближнім тому, хто потрапив у руки розбійників, виявився той, хто вчинив над ним милосердя, а не його одновірці, соплеменники.

Отже, саме в Християнстві в контексті рівності всіх людей перед Богом та значущості жертвної і всеохоплюючої любові вперше порушується питання про право кожної людини на життя і здоров'я, отримання медичної допомоги.

З розумінням людини як цілісного духовно-душевно-тілесного творіння пов'язано обґрунтування В.Ф.Ясенецьким необхідності відповідного цілісного (холістичного) підходу лікаря до хворого, який повинен зцілювати, тобто повертати людину до цілісності. В книзі "Дух, душа і тіло" автор відзначає: "... якщо безперечно, що соматичні процеси в значній мірі визначають перебіг психічних процесів, то безперечно, що необхідно визнати і психічний вплив на всі соматичні процеси в організмі. Психотерапія, яка полягає у словесному, вірніше, духовному впливі лікаря на хворого — загальноновизнаний метод лікування багатьох хвороб, який дає прекрасні результати". Тобто мова йде про роль лікаря як психолога, психотерапевта, що споріднює його з великою місією священнослужителя — "врачевателя душ людських".

Сьогодні широко відомими в медицині є

слова Владика Луки: "Для хірурга не повинно бути "випадку", а тільки жива страждаюча людина". У своїх спогадах учениця В.Ф. Ясенецького хірург В.Н.Зинов'єва відзначає, що Владика Лука вчив своїх помічників і "людській хірургії": з кожним поранилим він ніби вступає у міжособистісні стосунки, пам'ятає кожного в обличчя, знає прізвище, тримає у пам'яті всі подробиці операції та післяопераційного періоду. Прояви байдужості до лікарського обов'язку обурювали Єпископа Луку. Він безкоштовно проводив приватні прийоми та консультації, надавав хворим моральну і психологічну підтримку, духовну втіху, і навіть матеріальну допомогу пацієнтам, які знаходилися у скрутному становищі. Як відомо, практично всю Сталінську премію Владика Лука пожертвував на допомогу сиротам – жертвам війни.

Підходу В.Ф.Ясенецького до ролі лікаря, його ставлення до хворого співзвучний підхід іншого російського релігійного філософа І.О.Ільїна. У статті "Про покликання лікаря" він писав: "Горе тому з нас, хто упустиє в лікуванні духовну проблематику свого пацієнта й не зуміє рахуватися з нею! Лікар і пацієнт є духовні істоти, які повинні сумісно направити долю страждаючої духовної людини. Тільки при такому розумінні вони знайдуть вірний шлях". Як відомо, віруючими були і такі видатні представники медицини, як Ф.Гааз, В.Рентген, І.Павлов, В.Філатов, Луї Пастер, А.Швейцер та ін. Це не тільки ще раз доводить спільність генетичних витоків, історичних взаємозв'язків релігії та медицини, а й значення християнської культурної і філософської традиції у духовному відродженні нашого суспільства, зокрема й в сфері медицини та охорони здоров'я.

За словами видатного українського філософа С.Кримського, мудрість як форма філософського ставлення до дійсності не вичерпується пізнанням істини, а потребує життя в істині. Саме прикладом такого "життя в істині" було і життя Владика Луки, який, за оцінками його сучасників, в усіх складних і трагічних життєвих ситуаціях залишався "лікарем тілесним і духовним", був "дійсно святою людиною і в духовному, і в світському розумінні". Тому вивчення не тільки теоретичної спадщини, а й історії життя В.Ф.Войно-Ясенецького має важливе значення у професійному і духовному вихованні сучасної молоді, особливо студентів медичних ВНЗ.

У 2010 році з благословення Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Воло-

димира, Предстоятеля Української Православної Церкви, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця видав книгу, яка містить твори "Дух, душа и тело" і "Я полюбил страдание...", що належать перу Святителя Луки, ученого-хірурга і пастиря в одній особі, який залишив неоціненні скарби як для сучасної медичної науки, так і для вічної, найдавнішої науки зцілення душ християнських. У виданні представлено також віхи тернистого життєвого шляху В.Ф.Войно-Ясенецького, медична бібліографія, тропарь, кондак і молитва святих Луці, сповідникові, Архієпископові Красноярьському й Кримському.

Книга, яка присвячена вихованцям Національного медичного університету імені О.О. Богомольця – минулим, сьогоднішнім і майбутнім, які зберігають Честь, творять Милосердя, примножують Славу Альма матер, допоможе студентству і викладачам у пошуках власної "духовної ніші", осмисленні та правильно-му розумінні складних проблем сучасності.

22 грудня 2009 року в місті Києві, біля Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, був освячений храм в ім'я Святителя Луки. У жовтні 2010 році в морфологічному корпусі – головному навчальному корпусі нашого університету, були відкриті меморіальна дошка і барел'єф на честь професора В.Ф. Войно-Ясенецького. В цей же час після історичної реконструкції, оснащення найсучаснішим інформаційно-технологічним обладнанням, відбулося відкриття й освячення лекційної аудиторії імені В.Ф. Войно-Ясенецького – Святителя Луки – видатного випускника Університету, ім'я якого наввіки занесено на скрижалі духовної і професійної спадщини Alma mater.

